

Mikołaj Gogol

OŻENIEK

przekład: Julian Tuwim

Romantyk

Gogolowskie traktowanie sztuki jako rzeczy świętej, jako jednego z najważniejszych tworów ludzkich, wypływało z określonej postawy teoretycznej - z romantycznego stosunku do świata. (...) Chodziło mu nie o wygodę życia, nie o zadośćuczynienie własnemu kapryswi i zaspokojenie nadmiernie rozwiniętej ambicji (...) lecz o odnalezienie drogi prowadzącej ku nieprzeciętności, do wybicia się ponad szary, przyziemny tłum zwykłych zjadaczy chleba, których Gogol chciał w aniołów przerobić. (...) Romantyczny artysta - geniusz dążył do doskonałości absolutnej, do stworzenia takiego dzieła, które istnieć może tylko w sferze idealnej.

W artykułach estetycznych „Arabesek” Gogol mówił o różnych dziedzinach sztuki; o muzyce, architekturze, literaturze, sztukach plastycznych. Tę różnorodną tematykę spoił główną ideą: ideą sztuki prawdziwej, natchnionej, podniosłej, sztuki wielkiej, którą przeciwstawiał postępującemu skarłowaceniu duchowemu ludzkości.

Wróg kapitalizmu

Gogol (...) szczerze nie lubił wieku XIX. Nie rozumiał - i nigdy nie zrozumiał - historycznej konieczności kapitalizmu, który, jego zdaniem, wnosząc zasadnicze zmiany do wszystkich dziedzin życia, ciężąc na psychice ludzkiej, nie pozostawiał miejsca na piękno i wzniosłość, stawał się wrogiem sztuki. Nienawiść do kapitalizmu to jeden z głównych wątków ideowych twórczości autora. (...) Postępująca wraz z rozwojem współczesnej cywilizacji atomizacja społeczeństwa, która wnosi do stosunków międzyludzkich fałsz i obłudę, egoizm i żądzę bogactw, nie sprzyja, zdaniem pisarza, zachowaniu czystości moralnej.

„Ożenek”

Pisał (Gogol - D.B.) „Ożenek” bez mała dziesięć lat, to gruntownie zmieniając cały tekst, to zarzucając go na pewien czas, to znów do niego wracając, a stale wnosząc coraz to nowe zmiany i poprawki, wynikające z dbałości o dramaturgiczny kształt utworu. W rezultacie powstało dzieło nowatorskie, które dzisiaj, z perspektywy historycznej - można to powiedzieć bez obawy o przesadę - otworzyło nową kartę w dziejach komedii rosyjskiej.

Wątek „Ożenku” będąc rezultatem świadomego kompromisu wobec cenzury teatralnej, nie stwarzał możliwości wykpienia Rosji oficjalnej, szlachecko-urzędniczej. Komiczne targi między konkurentami o rękę bogatej kupcowny, która za wszelką cenę pragnęła się wydać za szlachcica wprowadzały problematykę niejako prywatną, obyczajową. Ale mimo to temat ujęty został przez Gogola w sposób nie pozbawiony akcentów drapieżnej satyry społecznej. Istota komedii nie da się bowiem sprowadzić wyłącznie do ścisłości w odtwarzaniu scen obyczajowych; utwór jest nie tylko satyrą na obyczaje, lecz także na określoną postawę wobec życia. I demonstracyjne wyjście Mikolaja I z przedstawienia premierowego w grudniu 1842 r., po zobaczeniu kilku pierwszych scen, świadczyło chyba, że car trafnie zrozumiał tendencję ideową komedii.

Ironia i groteska

Zarzut, jaki przez całe dziesięciolecie padal pod adresem pisarza, ze strony obozu zachowawczego, mówił o przejawach i nieprawdopodobieństwie stworzonego przezeń obrazu społeczeństwa. Był to więc zarzut wyraźnie ideologiczny, groteska bowiem, ku której pisarz zmierzał konsekwentnie, z samej swej istoty zakłada hiperboliczne przedstawienie świata. (...) Humor Gogola nie przejawiał się w beztroskim śmiechu z łatwo dostrzegalnych słabostek i przywar ludzkich. Przeciwnie, był on drapieżną drwiną ze złego świata - świata nonsensów i absurdów, świata, w którym zerwana została logiczna więź między wydarzeniami.

Nowatorstwo i komedia charakterów

Gogol (...) zrezygnował z wprowadzenia intrygi miłosnej w jej ustalonym, tradycyjnym kształcie. W „Ożenku” nie ma bowiem w ogóle mowy o uczuciach i namiętnościach, nie ma więc i tradycyjnej pary kochanków. Miejsce prawdziwych uczuć zajęła chłodna, handlowa rozważa, a rywalizacja między konkurentami przybrała charakter zwykłego targu. Małżeństwo bowiem, zdaniem Gogola, również nie ostało się przed destrukcyjnym działaniem merkantylnego ducha współczesności - przemieniło się w transakcję handlową, w której wchodzi w rachubę z jednej strony pieniądze, z drugiej zaś - pozycja społeczna. Agafia Tichonowna, bogata córka kupca, pragnie za swoje pieniądze zaspokoić własną próżność; kupić awans społeczny, dostać się do środowiska szlacheckiego (...).

Gogol zrezygnował w „Ożenku” z tradycyjnych chwytów „qui pro quo”, z piętrzenia nieporozumień i nieoczekiwanych wydarzeń (...), wniknąwszy w istotę osiągnięć klasycznej komedii, przede wszystkim Szekspira i Molière, stworzył komedię charakterów. Stąd też nie postacie podporządkowane zostały zabawnym sytuacjom, lecz na odwrót - komizm sytuacyjny zyskał pełne uzasadnienie w komizmie samych postaci, organicznie z niego wypływał. (...) Gogolowska umiejętność typizacji doprowadzona została tu do perfekcji, dzięki uwypukleniu najbardziej charakterystycznych rysów postaci, pisarz stworzył słynną galerię typów, plastycznych i wyrazistych.

Komedia społeczna

„Ożenek” był w pełni tego słowa narodową komedią obyczajową (...), był w dodatku komedią o silnym ładunku satyry społecznej, mierzącej i w szlachtę, i w kupiectwo. I zarazem pierwszą komedią bez obnażonej tendencji dydaktycznej, choć całe swoje pióro Gogol jako wielkie posłannictwo. Uważał bowiem, że prawdziwa sztuka ma moc wstrząsania sumieniami i powołana jest do tego, by budzić w człowieku dążenie do wewnętrznej doskonałości. (...) Koncepcję prawdziwie społecznej komedii traktował jako dążność do odrodzenia gatunku, przywrócenia mu należnego miejsca w literaturze. (...) Nie chodziło mu bynajmniej o piętnowanie odwiecznych, ponadczasowych i ponadprzestrzennych przywar natury ludzkiej, lecz o wystawienie na osąd publiczny powszechnych

grzechów, najboleśniej bo rodzimych, tych „wewnętrznych nadużyć”, które w epoce mikołajowskiej przemieniły się w istną plagę społeczną. W ten sposób nowe pojmowanie śmiechu wiązało się jak najściślej z walką o teatr narodowy, o wprowadzenie na scenę rdzennie rodzimych postaci:

„...zamiast «petits maitre'ów» wprowadził na scenę gromadkę urzędników, wziętych wprost z życia, zamiast lokaja i subretki - chłopca pańszczyźnianego i «nieociosaną» dziewczkę, zamiast środowiska «negocjantów» - czyście rosyjskie kupiectwo, zamiast manierycznej «coutiere de mariage» arcyrosyjską, obrotną swatkę. Słowem - zamiast obcych «personaży» wprowadził rosyjskie «socyste» postaci, z właściwym im językiem, manierami i obyczajami.”¹

Batalia o „unarodowienie” sztuki podjęta w opozycji do klasycznego rozumienia piękna przez pierwsze pokolenie romantyków rosyjskich, dobiegała już wówczas zwycięskiego końca. W jej fazie ostatniej przypadła wszakże również Gogolowi ważna rola do spełnienia. „Komedia prawdziwie społeczna” miała być zarazem komedią narodową.

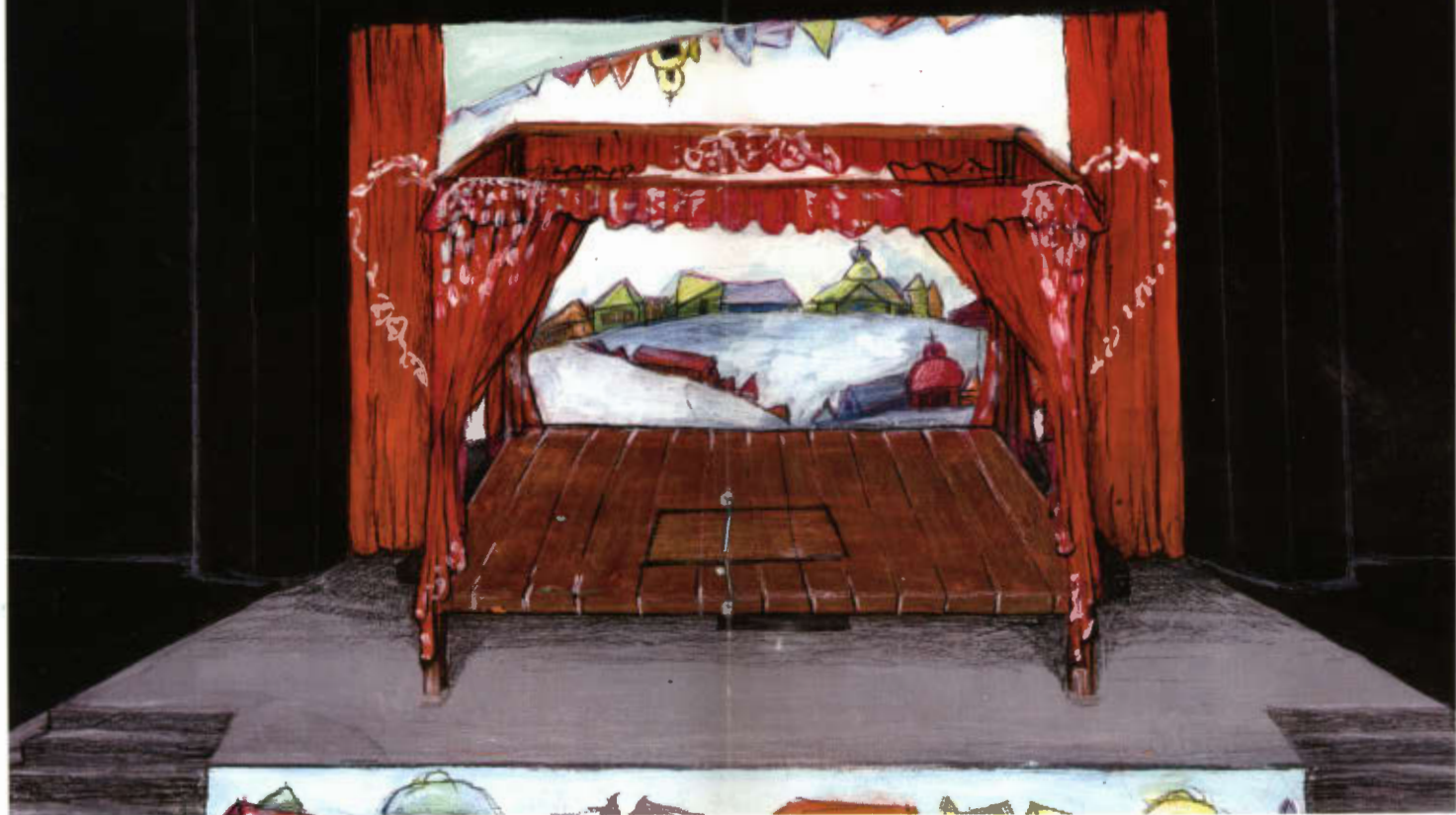
„Na miłość boską, dajcie nam rosyjskie charaktery, nas samych dajcie nam, naszych dziwaków! Na scenę ich, wszystkim na śmiech. Śmiech to rzecz wielka.”²

Opracowano na podstawie: Bohdan Galster „Mikołaj Gogol”

¹ Cyt. za: B. Galster "Mikołaj Gogol". Warszawa 1967

² Op. cit.

Projekt scenografii: Anna Popek

Bartłomiej Wyszomirski

Absolwent Wydziału Reżyserii Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej w Krakowie.

Zrealizowane spektakle:

„Cena” Arthura Millera - Stary Teatr w Krakowie,

„Mały pingwin Pik-Pok” Adama Bahdaja - Teatr

Groteska w Krakowie,

„Świeczka zgasła” Aleksandra Fredry,

„Czarowna noc” Sławomira Mrożka,

„Pan Tadeusz” Adama Mickiewicza w Teatrze Polskim w Szczecinie,

„Kto się boi Wirginii Woolf” Edwarda Albee’ego w Teatrze im. J. Kochanowskiego w Opolu.

Anna Popek

Absolwentka Wydziału Malarstwa Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie.

Dyplom w pracowni Juliusza Joniaka w 1995 r.

Wystawy indywidualne:

Kraków, Bonn.

Udział w wystawach zbiorowych:

Maastricht - Holandia,

Galeria ASP - Kraków,

„Powroty” - Stalowa Wola.

Realizacje scenograficzne:

„Mały pingwin Pik-Pok” Adama Bahdaja - Teatr

Groteska w Krakowie,

„Kto się boi Wirginii Woolf” Edwarda Albee’ego w Teatrze im. Jana Kochanowskiego w Opolu.

W repertuarze:

Stanisław Ignacy Witkiewicz „Matka”

reżyseria: Jerzy Sopoćko

Samuel Beckett „Fragment Dramatyczny I, Fragment Dramatyczny II”

reżyseria: Grzegorz Kwas

Aleksander Fredro „Śluby Panieńskie”

reżyseria: Jerzy Bińczycki

Antoni Bolesław Fac „Parking”

reżyseria: Jerzy Sopoćko

„Wisława Szymborska”

reżyseria: Jerzy Sopoćko

„Lokomotywa”

reżyseria: Mariusz Szaforz

„Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią”

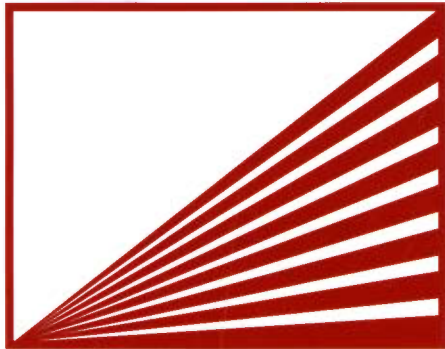
reżyseria: Wiesław Hołdys

W przygotowaniu:

Jan Kochanowski „Odprawa posłów greckich”

Aleksander Fredro „Zemsta”

ZETO SA®

Tarnów ul. Urszulańska 25 tel. (014) 21 66 62

ZETO SA®

LOT

FUNERAL HOME

STEINHOFF

Tarnowski Teatr im. Ludwika Solskiego
ul. Mickiewicza 4
33-100 Tarnów

Sekretariat tel./fax 21-02-00

Biuro promocji i organizacji widowni
tel. 22-14-77, 22-12-51 (52)

Rezerwacja i sprzedaż biletów
codziennie 9.00 - 13.00 i 16.00 - 18.00
(oprócz poniedziałków)
oraz na dwie godziny przed spektaklem

Redakcja programu
Dorota Bałuszyńska

Skład komputerowy
Krzysztof Kosiarski

Druk:
Oficyna Wydawnicza WITEK-DRUK
Tarnów, ul. Prostopadła 13a
tel./fax (0-14) 26-26-04
tel. (0-14) 26-20-26

KOLPORTER S.A.

**Największa polska
prywatna firma kolportażowa
zaprasza do współpracy!**

OFERUJEMY

- **Pełną gamę tytułów**
- **Terminowość dostaw**
- **Korzystne warunki współpracy**
- **Rzetelność rozliczeń**

**Oddział Tarnów
33-100 Tarnów, ul. Zamkowa 2,
tel. (014) 21-64-20**

ze zbiorów
Ziada Dokumentacji
ZG ZASP

XLIII Sezon artystyczny

Dyrektor naczelny i artystyczny *Jerzy Sopoćko*

Mikołaj Gogol
OŻENIEK

przekład: Julian Tuwim

scenografia
Anna Popek

reżyseria
Bartłomiej Wyszomirski

muzyka
Piotr Rutkowski

Obsada

<i>Agafia Tichonowna</i>	Olga Przeklasa - Wójcik
<i>Arina Pantielejmonowna</i>	Ewa Pająk
<i>Fiokła Iwanowna</i>	Bogusława Podstolska - Kras
<i>Duniaszka</i>	Ewa Romaniak
<i>Podkolesin</i>	Piotr Rybak
<i>Koczkarior</i>	Piotr Rutkowski
<i>Jajecznicza</i>	Grzegorz Kwas
<i>Anuczkin</i>	Robert Żurek
<i>Żewakin</i>	Sebastian Grek
<i>Stiepan</i>	Mariusz Szaforz

Premiera 27 czerwca 1997 r.

Agafia

Anuczkin

Jajecznicza

Żewakin

Koczkarior

Podkolesin

projekty kostiumów: *Anna Popek*

<i>inspicjent</i>	Krystyna Fudyma
<i>sufler</i>	Tadeusz Wiśniowski
<i>światło</i>	Jerzy Milewski
<i>dźwięk</i>	Ryszard Pociecha
<i>brygadier sceny</i>	Zofia Czaja
<i>garderobiana</i>	Barbara Rzepka
<i>fryzjerka</i>	Zbigniew Banach
<i>rekwizytor</i>	Maria Kańduła
<i>kierownik pracowni krawieckiej</i>	Bogusław Bilik, Andrzej Krzyczmonik
<i>pracownia plastyczna</i>	Józef Kielbasa, Eugeniusz Wroński
<i>pracownia stolarska</i>	Jerzy Przystupa
<i>kierownik działu techniczno-gospodarczego</i>	Dorota Bałuszyńska
<i>kierownik biura promocji i organizacji widowni</i>	

